

Наталія Салига
(Івано-Франківськ, Україна)

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДЕЙ ОСИПА МАКОВЕЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Український письменник, літературний критик, публіцист, перекладач, редактор, громадського діяч, вчений і педагог Осип Степанович Маковей (1867-1925) жив у складний історичний період, коли Галичина і Буковина перебували під гнітом Австро-Угорської імперії, а відтак – Польщі та Румунії.

Народився Осип Маковей 23 серпня 1867 року в місті Яворові. Упродовж 1874-1879 рр. навчався у виділовій (вищій початковій п'ятикласній – Авт.) школі, Львівській академічній гімназії, а протягом 1889-1893 рр. - на філософському факультеті Львівського університету, студіюючи українську мову, грецьку та латинь. На цей період припадають перші проби пера. Осип Маковей пише поему «Молох», укладає збірку «Руські вояцькі пісні в Австрії», а в 1891 році розпочинає редакторську та журналістську діяльність: працював у часописах «Діло», «Народній часописі», у 90-х редагує «Зорю» та «Літературно-науковий вісник», де співпрацює з Іваном Франком та Михайлом Грушевським.

Займатися педагогічною діяльністю Осип Маковей став вже будучи відомим громадським діячем, письменником. З 1899 р. – працює вчителем української мови та літератури в Чернівецькій учительській семінарії. У 1905 р. письменник опублікував «Записки професора» – чотири художні нариси («Година граматики», «Задача», «Образа честі», «Сердан»), у яких з доброзичливим гумором описав кілька епізодів з життя й побуту хлопців та дівчат старшого шкільного віку.

В окремих творах («Весняні бурі», «Мандоліна», «Клопоти Савчихи», «Протекція», «Ласка», «Страйк» та ін.) гуманіст змалював життя молоді, показав її прагнення до освіти, науки, корисної для народу діяльності. Юні герої цих творів – галицька гімназійна молодь 80-х – початку 90-х років ХІХ століття.

Оповідання «Весняні бурі» було написане на конкурс «Зорі» і відзначено другою премією. І. Франко, який входив до складу журі, писав: «Тема новели «Весняні бурі» взята з життя галицько-руської гімназійної молоді і доторкається справи вельми живої і важкої національного виховання тої молоді, котра при пануючій тепер шкільній системі не може найти собі місця в рамках обов'язкової програми» [1,с.185].

Як «делегат від Буковини» 1904 року бере участь у вшануванні 35-річчя літературної діяльності І. Нечуя-Левицького в Києві, де знайомиться з культурним життям, зустрічається з Б. Грінченком, М. Лисенком,

К. Стеценком, налагоджує творчі зв'язки з українськими часописами, що публікують його твори.

У цей час виразно звучить у його поетичних творах громадянська тема, яскравими зразками громадянської лірики Осипа Маковей є вірші «Гайдамацька пісня», надрукована 1905 року як вияв протесту проти виключення студентів-українців з Львівського університету, «Українським мученикам» (1907), ін. У часи національно-визвольних змагань 1918-1920 рр. «Гайдамацька пісня» звучала по-бойовому і стала настільки популярною, що сприймалася як народна.

У 1905 р. письменник опублікував «Записки професора» – чотири художні нариси («Година граматики», «Задача», «Образ честі», «Сердан»), у яких з доброзичливим гумором описав кілька епізодів з життя й побуту хлопців та дівчат старшого шкільного віку.

В окремих творах («Весняні бурі», «Мандоліна», «Клопоти Савчихи», «Протекція», «Ласка», «Страйк» та ін.) гуманіст змалював життя молоді, показав її прагнення до освіти, науки, корисної для народу діяльності. Юні герої цих творів – галицька гімназійна молодь 80-х – початку 90-х років XIX століття.

Перу Осипа Маковей належить низка майстерно написаних художніх творів для дітей. За роки вчителювання Осип Маковей набув великий педагогічний досвід і глибоко вивчив психологію, світ думок і почуттів своїх вихованців. Будучи тонким психологом, він спостерігав, як у праці формуються справжні люди і як у результаті відсутності трудового виховання виростають морально покалічені діти.

Художні твори Осипа Маковей для дітей і про дітей спрямовані на перегляд змісту і форм трудового виховання, перебудови сімейного виховання на засадах національної етнопедагогіки. О. Маковей про дітей писав тепло й прихильно, всіляко піклувався про них.

Особливе місце в педагогічному доробку Осипа Маковей займає українська родина. За його глибоким переконанням, вона є найвищою виховательною дітею. А найкращим засобом плекання високої духовності, національного духу, патріотизму є тепло домашнього вогнища, доброзичливі стосунки між батьками та дітьми, братами та сестрами.

Восени 1910 р. Осип Маковей переїхав до Львова і став працювати в жіночій учительській семінарії. Педагогічній справі письменник віддавався з неменшим ентузіазмом, аніж літературній творчості. Блискучий викладач і вдумливий вихователь, він одночасно писав художні твори з шкільного життя і виступав із статтями про народну освіту; про благородні завдання вчителя у піднесенні свідомості народних мас. У статті «60 років політики (лист до

товариша вчителя на Буковині)» О.Маковей писав, що в завдання вчителів входить не тільки навчати дітей у школі, а й боротися «за економічне визволення нашого народу з-під ярма всяких п'явок, лихварів, деришкур, ширення свідомості між народом, витворення корисних обставин для розвою науки, літератури» [2, с.35].

1913 р. Осипа Маковея було призначено директором учительської семінарії в м. Заліщиках [4]. Однак Перша світова війна на 4 роки перервала його роботу на освітянській ниві – Осипа Маковея мобілізували в армію. Антивоєнними настроями пройнято близько двадцяти його віршів. Поезія «Полетів би я на Україну» (1917) є виявом палкої любові до братів з великої України, соборницьких прагнень автора.

Чільне місце у творчому доробку Осипа Маковея посідає проблема української школи. Все своє свідоме життя він обстоював ідею боротьби українського народу та його просвітителів за національну освіту, виступав зі статтями на педагогічні теми, писав художні твори із життя української інтелігенції та шкільної молоді, наголошував на необхідності її національного виховання. У статті «Слово і діло галицьких москвофілів» він наголошує, що лише у любові і повазі до національних святинь та символів можна виховати справжнього патріота-громадянина. Наполягав на тому, щоб освіта базувалась на національній основі, народ розмовляв своєю мовою, інакше, зароджується почуття своєї меншовартості [1, с. 186].

Талановитий педагог і письменник у статті «Руська школа в Чернівцях» відстоював право свого народу на рідну школу, яка є «найважливішим розсадником народної просвіти».

Виступи Осипа Маковея щодо захисту рідного слова і національної школи мали важливе не лише педагогічне, але й політичне значення. Він закликав інтелігенцію, вчителів, громадських діячів своєю діяльністю сприяти розвиткові освіти та культури, пізнавати таїни рідного слова, гостро виступав проти заборони вивчення української мови в школах. Великого значення надавав ознайомленню дітей з українським фольклором, в якому відбиті історія народу, його духовні скарби.

Працюючи вчителем української мови та літератури, гуманіст прагнув привити своїм вихованцям любов до рідної літератури, сформуванню почуття національної гордості, часто розповідав на лекціях про творчість Т. Шевченка, І. Франка, цитував напам'ять їхні твори. Чільне місце у творчому доробку Осипа Маковея займає образ народного вчителя. Педагог-гуманіст був переконаний, що саме вчительство повинно відіграти вирішальну роль у піднесенні свідомості народу. Педагог у багатьох своїх творах проявив себе глибоким знавцем дитячої психології. Він показав, що селянські діти розумні,

кмітливі, працюючі від природи, їм потрібна ласка та уважне ставлення з боку вчителя.

У своїх оповіданнях «Вуйко Дорко», повісті «Залісся» О. Маковей рельєфно виписує образи українських інтелігентів-просвітителів, для яких найвище покликання – служіння рідному народові.

21 серпня 1925 року обірвалася літературна, громадсько-просвітницька, педагогічна праця Осипа Маковей, талановитого новеліста і поета, борця за розвиток української школи в умовах пригнобленої Галичини й Буковини.

Список використаних джерел

1. Погребенник В.Ф. Осип Маковей. *Історія української літератури кінця XIX – початку XX століття* / За заг. ред. П.П. Хропка. К.: Вища школа, 1991. С. 182-198.
2. Погребенник В.Ф. Провісник самостійності й злуки (Образ України в ліриці Осипа Маковей). *Слово і час*. 1997. № 8. С. 30-36.
3. Мединська-Ковальчук М. Директор учительської семінарії. *Літературна Україна*. 2002. 5 вересня. С. 7.
4. Побірченко Н. Педагогічна діяльність Осипа Маковей (До 130-річчя від дня народження). *Шлях освіти*. 1997. № 2. С. 44-47.